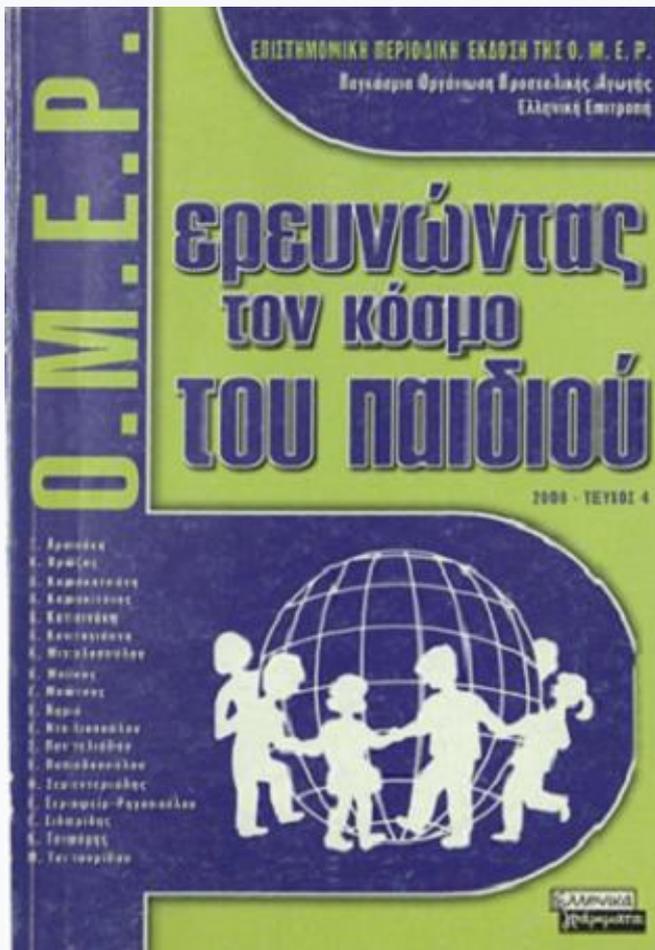

Investigating the child's world

Vol 4 (2000)

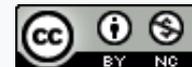

Οικογενειακή κοινωνικοποίηση και ανάπτυξη της δημιουργικότητας κατά την παιδική ηλικία

Ελένη Νημά (Eleni Nima)

doi: [10.12681/icw.18138](https://doi.org/10.12681/icw.18138)

Copyright © 2018, Investigating the child's world

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Νημά (Eleni Nima) Ε. (2000). Οικογενειακή κοινωνικοποίηση και ανάπτυξη της δημιουργικότητας κατά την παιδική ηλικία. *Investigating the child's World*, 4, 66–75. <https://doi.org/10.12681/icw.18138>

Οικογενειακή κοινωνικοποίηση και ανάπτυξη της δημιουργικότητας κατά την παιδική ηλικία

Εισαγωγή

Μολονότι η σημασία της δημιουργικότητας ήταν ανέκαθεν αδιαμφισβήτητη, εντούτοις αντικείμενο της ψυχολογικής έρευνας αποτέλεσε τα τελευταία μόλις χρόνια. Το ίδιο μπορούμε να πούμε ότι ισχύει και για την καλλιέργειά της στα πλαίσια της διδασκαλίας και του σχολείου, αν και σε όλη τη διαδρομή της Ιστορίας της Εκπαίδευσης υπάρχουν ρεύματα, τάσεις και σταθμοί, κύριο χαρακτηριστικό των οποίων αποτελεί η έμφαση στην δημιουργικότητα, έμφαση η οποία φυσικά παίρνει κάθε φορά διαφορετικές μορφές (πρβλ. B. Massialas & J. Zevin, 1975).

Γενική πάντως είναι η παραδοχή ότι η δημιουργικότητα δεν χαρακτηρίζει μόνο μερικές μορφές της ανθρώπινης δραστηριότητας. Δημιουργική προσπέλαση των προβλημάτων δεν γίνεται μόνο στις τέχνες, στις επιστήμες και στη φιλοσοφία, αλλά και στις καθημερινές απλές και συνηθισμένες δραστηριότητες, π.χ. στο παιχνίδι των παιδιών, στο νοικοκυριό μιας απλής γυναίκας, στη διαρρύθμιση ενός σπιτιού. Επομένως η

δημιουργική αντιμετώπιση προβλημάτων και περιστάσεων της ζωής δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο των μεγαλοφυών αλλά λίγο ή πολύ όλων των ανθρώπων, ακόμα και των νοητικά καθυστερημένων (πρβλ. A. Maslow, 1968).

Στα πλαίσια της σημερινής πυρηνικής οικογένειας οι ειδικοί διαπιστώνουν ότι οι ψυχοκοινωνικές σχέσεις γονέων και παιδιών έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνικοποίηση της νέας γενιάς. Οι σχέσεις αυτές καθορίζονται από δύο κυρίως διαστάσεις της συμπεριφοράς των γονέων:

α. Συναισθηματική, που κυμαίνεται από την αγάπη ως την εχθρότητα. Οι γονείς δηλαδή μπορεί να αποδέχονται το παιδί, να το περιβάλλουν με αγάπη ή να τηρούν απέναντί του αρνητική, ψυχρή και απορριπτική στάση.

β. Ελέγχου, που αναφέρεται στο βαθμό κατά τον οποίον οι γονείς επηρεάζουν, κατευθύνουν, ελέγχουν ή υπαγορεύουν στο παιδί τους τη συμπεριφορά που θα πρέπει να δείξει. Η διάσταση αυτή μπορεί να κυμαίνεται από τον απόλυτο έλεγχο ως την αυτόνομη συμπεριφορά του παιδιού (βλ. I. Πυργιωτάκης, 1989, 44 κ.ε.).

Καθεμιά από τις παραπάνω διαστάσεις επιδρά κατά διαφορετικό τρόπο και έχει διαφορετικά αποτελέσματα στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Δεν είναι λοιπόν υπερβολή αυτό που λέγεται συχνά, ότι δηλαδή οι παράγοντες του οικογενειακού περιβάλλοντος —ιδίως όταν πρόκειται για τη νηπιακή και την παιδική ηλικία— είναι εκείνοι που κάνουν το παιδί ισορροπημένο, περιέργο, εφευρετικό, ευφύες, δημιουργικό και αυτοδύναμο. Με άλλα λόγια, όσο ευχάριστο και ασφαλές είναι το οικογενειακό περιβάλλον και όσο περισσότερα και πλουσιότερα ερεθίσματα προσφέρει στο παιδί, τόσο περισσότερο του δημιουργεί τις προϋποθέσεις για καλύτερη ανάπτυξη της νοημοσύνης και της δημιουργικότητάς του (Μ. Χαρίτου-Φατούρου, 1969, Ε. Νημά: 1999).

Παίρνοντας λοιπόν υπόψη τα ερευνητικά δεδομένα, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας ενός παιδιού είναι καθοριστικής σημασίας, αφού μέσα σε αυτήν συντελείται η πρωτογενής κοινωνικοποίηση και αφού οι βάσεις για τη διανοητική ανάπτυξη και τη διάθεση του παιδιού για εξερεύνηση του κόσμου με αυτενέργεια και πειραματισμό μπαίνουν στα πρώτα χρόνια της ζωής του. Αν λοιπόν η δημιουργικότητα θεμελιώνεται σε ένα γερό βάθρο γνώσεων, πάνω στο οποίο οικοδομείται στην συνέχεια με βασικά «υλικά» την ανεξαρτησία, την ευαισθησία στους ερεθισμούς, την ευρύτητα ενδιαφερόντων, την μεταρρυθμιστική κοινωνική διάθεση, τη απόρριψη των εξωτερικών καταναγκασμών κ.ά.π., τότε η οικογένεια, προκειμένου να θέσει τα θεμέλια για τη δημιουργική ανάπτυξη του παιδιού, πρέπει να του προσφέρει, όσο είναι

δυνατόν, από τη μια μεριά ένα ευρύ φάσμα ερεθισμάτων και από την άλλη μια ατμόσφαιρα αγάπης, ανοχής, κατανόησης αλλά και διακριτικής καθοδήγησης και προστασίας (Ε. Landau, 1984).

Ωστόσο πολύ λίγο έχει μέχρι σήμερα ερευνηθεί η σχετική θεματική (πρβλ. V. Lee, R. Webberley & L. Litt, 1987). Σε ακόμα μεγαλύτερη έκταση ισχύει η διαπίστωση αυτή για την Ελλάδα (βλ. Π. Ντορενστάουτερ-Παπουτσάκη, 1994· Γ. Ξανθάκου, 1998). Η κυριότερη μέχρι στιγμής σχετική έρευνα έχει γίνει από τον Ιωάννη Μαρμαρινό στα πλαίσια της διδακτορικής διατριβής του (1978). Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στο κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο της οικογένειας και στις επιδόσεις των παιδιών στα τεστ δημιουργικότητας. Ακολούθησαν οι έρευνες της Γ. Ξανθάκου (1998) και του Στ. Δερβίση (1998). Επίσης και άλλες μικρότερης έκτασης έρευνες διαπιστώνουν τη θετική συνάφεια ανάμεσα στις πρακτικές διαπαιδαγώγησης του παιδιού και στις δημιουργικές επιδόσεις του.

Η παρούσα έρευνα συμπληρώνει τις παραπάνω έρευνες και παράλληλα διαφοροποιείται από αυτές ως προς την πρόθεσή της να διερευνήσει μερικούς από τους βασικούς κοινωνικοποιητικούς παράγοντες της οικογένειας, οι οποίοι επηρεάζουν τις ενασχολήσεις των παιδιών με δημιουργικές δραστηριότητες. Σκοπός της δηλαδή είναι να εξετάσει κατά πόσον οι γονείς δύο ομάδων παιδιών βοηθούν τα παιδιά τους να είναι δημιουργικά μέσω του παιχνιδιού, της μελέτης, της ψυχαγωγίας, της συναισθηματικής ασφάλειας, της αμοιβής και της τιμωρίας, του χρόνου τον οποίον αφιερώνουν και κατά τον οποίον ασχολούνται

αποκλειστικά με αυτά και, τέλος, του βαθμού αυτονομίας που τους παρέχουν.

Έρευνα- υποθέσεις

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθεί τη γενική υπόθεση ότι μια μερίδα οικογενειών, οι οποίες ανήκουν συνήθως –και όχι οπωσδήποτε– στα μεσαία κοινωνικο-οικονομικά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, κοινωνικοποιούν τα παιδιά τους με ένα διαφοροποιημένο και πολύπλευρο δυναμικό ερεθισμάτων, το οποίο επιδρά ευνοϊκά στην εξέλιξη της δημιουργικότητας των παιδιών. Κατ' αναλογία προς την αντίθετη εντελώς κατεύθυνση λειτουργούν οι οικογένειες των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων. Είναι προφανές ότι η έρευνα δεν αποβλέπει σε οποιαδήποτε μέτρηση και σύγκριση της δημιουργικότητας των παιδιών των δύο ομάδων, αλλά ενδιαφέρεται κυρίως για τη διερεύνηση μερικών βασικών κοινωνικοποιητικών παραγόντων της οικογένειας, οι οποίοι παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και στην έκφραση της δημιουργικότητας των παιδιών.

Δείγμα

Η έρευνα έγινε με υποκείμενα 106 παιδιά της Θεσσαλονίκης, από τα οποία 49 αγόρια και 57 κορίτσια, ηλικίας 7 έως 10 χρόνων. Από αυτά τα 73 παιδιά, 34 αγόρια και 39 κορίτσια, απασχολούνταν τα απογεύματα στη ΧΑΝΘ, όπου, όπως είναι γνωστό, προσφέρονται διάφορα προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης των παιδιών, και τα υπόλοιπα 33, από τα οποία 15 αγόρια και 18 κορίτσια, στο Άσυλο του

Παιδιού, όπου γίνεται συνήθως μόνο φύλαξη. Η αποδοχή των παιδιών στη ΧΑΝΘ προϋποθέτει την καταβολή προκαθορισμένου χρηματικού ποσού, ενώ η φύλαξη στο Άσυλο παρέχεται δωρεάν.

Στην έρευνα λοιπόν υπάρχουν δύο ομάδες υποκειμένων, τα οποία βέβαια επιλέχτηκαν τυχαία, αντιπροσωπεύουν όμως δύο διαφορετικές ομάδες οικογενειών. Η πρώτη ομάδα υποκειμένων, παιδιά της ΧΑΝΘ, προέρχεται συνήθως από το μεσαίο και εν μέρει από το ανώτερο κοινωνικο-οικονομικό στρώμα (γονείς μορφωμένοι, στην πλειοψηφία τους πτυχιούχοι ανώτερων και ανώτατων σχολών, κατά κανόνα με υψηλή επαγγελματική και κοινωνική θέση), ενώ η δεύτερη ομάδα, τα παιδιά του Ασύλου, προέρχεται συνήθως από το κατώτερο κοινωνικο-οικονομικό στρώμα (γονείς με στοιχειώδη εκπαίδευση και με κατώτερη θέση επαγγελματική και κοινωνική). Η πρώτη ομάδα παιδιών είναι προφανές ότι έχει περισσότερες και καλύτερες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της δημιουργικότητας. Αντίθετα, οι γονείς και γενικότερα οι συνθήκες διαβίωσης των παιδιών της δεύτερης ομάδας δημιουργούν όχι και τόσο ευνοϊκές προϋποθέσεις ανάπτυξης και καλλιέργειας της δημιουργικότητας. Το δείγμα μας λοιπόν παρουσιάζει ενδιαφέρον, γιατί αποτελείται από δύο αντιπροσωπευτικές ομάδες της ελληνικής κοινωνίας, οι οποίες κοινωνικοποιούν με εντελώς διαφορετικούς τρόπους τα παιδιά τους.

Συλλογή του υλικού

Η συλλογή του υλικού έγινε στα πλαίσια μιας ευρύτερης έρευνας που

έκανε μια ομάδα μελών του Τμήματος Ψυχολογίας του ΑΠΘ. Στα πλαίσια της έρευνας αυτής έγινε η χορήγηση του ερωτηματολογίου, η κωδικοποίηση και η βαθμολόγηση των απαντήσεων. Πρόκειται για υλικό πολύ πλούσιο, το οποίο μόνο κατά ένα μέρος αξιοποιείται από την παρούσα εργασία.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 67 μεταβλητές οι οποίες μπορούν να υπαχθούν στις εξής ενότητες:

1. Ατομικά και οικογενειακά στοιχεία.
2. Χώροι και προτιμώμενα είδη παιχνιδιών.
3. Άλλα μέσα ψυχαγωγίας του παιδιού.
4. Χρόνος παιχνιδιού και μελέτης.
5. Χρόνος και τρόπος απασχόλησης μεγάλων με το παιδί.
6. Παρέες του παιδιού.
7. Αμοιβές και τιμωρίες.

Στατιστική επεξεργασία των δεδομένων

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων έγινε με το πρόγραμμα SPSS και αφορά την

- α. μελέτη των συχνοτήτων για κάθε ποιοτική και ποσοτική μεταβλητή σε επίπεδο Περιγραφικής Στατιστικής καθώς και
- β. διασταύρωση και συσχέτιση πινάκων δύο μεταβλητών και
- γ. ανάλυση παραγόντων σε επίπεδο Επαγωγικής Στατιστικής.

Για να κάνουμε το πρώτο βήμα της στατιστικής επεξεργασίας, όπως το προσδιορίσαμε παραπάνω, χωρίσαμε τις μεταβλητές –για συστηματικούς κυρίως λόγους– σε δύο ομάδες, τις ποιοτικές και

τις ποσοτικές. Στις ποιοτικές υπάγουμε τις μεταβλητές που σχετίζονται με ποιοτικές διαφορές κοινωνικοποίησης των παιδιών, οι οποίες δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν και να μετρηθούν. Στα πλαίσια αυτής της εργασίας δεν είναι δυνατόν να παρουσιάσουμε αναλυτικά όλους τους πίνακες με τα δεδομένα και τις συνοδευτικές ερμηνευτικές παρατηρήσεις. Θα περιοριστούμε στην παράθεση των πιο χαρακτηριστικών πινάκων και σε μια σύνοψη των κυριότερων δεδομένων και της ερμηνείας τους (βλ. αναλυτικότερα Ε. Νημά, 1995, 43 κ.κ.). Σημειώνουμε ότι στις ποιοτικές μεταβλητές οι τιμές δίνονται σε ποσοστά και όχι σε απόλυτους αριθμούς, γιατί έχουμε διαφορετικούς αριθμούς υποκειμένων στην κάθε υποομάδα και άρα οι απόλυτοι αριθμοί δεν είναι συγκρίσιμοι, ενώ τα ποσοστά είναι συγκρίσιμα.

Ως προς τον χώρο που διαθέτουν τα παιδιά στο σπίτι για παιχνίδι, τα παιδιά της ΧΑΝΘ έχουν σε μεγαλύτερη συχνότητα παιδικό δωμάτιο από ό,τι τα παιδιά του Ασύλου, αλλά και στις δύο ομάδες αυτό συμβαίνει περισσότερο στα αγόρια. Αντίθετα, τα παιδιά του Ασύλου και ιδιαίτερα τα κορίτσια χρησιμοποιούν για παιχνίδι τους χώρους στους οποίους μένουν και οι μεγάλοι, δηλαδή κυρίως την κουζίνα, το καθιστικό και το σαλόνι. Στην ίδια συχνότητα χρησιμοποιείται όλο το σπίτι από τα παιδιά όλου του δείγματος, αλλά κυρίως από τα κορίτσια. Τα παιδιά του Ασύλου εναλλάσσουν το σπίτι τους με την αυλή ή το δρόμο, κυρίως τα αγόρια.

Οι προτιμήσεις των παιδιών για παιχνίδια δείχνουν ότι επηρεάζονται από τις επιλογές των γονέων τους. Παρατηρούμε όμως ότι, ενώ οι γονείς της

Πίν. 1. Χώροι παιχνιδιού

	XANΘ	Άσυλο	αγόρια	κορ.	αγ. X.	κορ X.	αγ. ασ.	κορ. ασ.
1	19,2	12,1	18,4	15,8	20,6	17,9	13,3	11,1
2	6,8	39,4	16,3	17,5	11,8	2,6	26,7	50,0
3	17,8	18,2	14,3	21,1	14,7	20,5	13,3	22,2
4	-	3,0	2,0	0,0	0,0	0,0	6,7	0,0
5	6,8	3,0	8,2	5,3	0,0	0,0	26,7	16,7
6	-	21,2	8,2	5,3	0,0	0,0	26,7	16,7
mis	49,3	3,0	32,7	36,8	44,1	53,8	6,7	0,0

1= παιδικό, γραφείο

2= κουζίνα, καθημερινό, σαλόνι

3= όλο το σπίτι

4= κήπος, αυλή, δρόμος

5= συνδυασμός 1 και 2

6= μέσα και έξω από το σπίτι

Πίν. 2. Παιχνίδια που προτιμούν οι γονείς για τα παιδιά τους. Ανάλυση κατά κοινωνικο-οικονομικό στρώμα και φύλο.

	XANΘ	άσυλο	αγόρ.	κορ.	αγ. X.	κορ. X.	αγ. ασ.	κορ. ασ.
1	2,7	9,1	4,1	5,3	2,9	2,6	6,7	11,1
2	15,1	3,0	20,4	3,5	26,5	5,1	6,7	0,0
3	1,4	0,0	0,0	1,8	0,0	2,6	0,0	0,0
4	1,4	3,0	0,0	3,5	0,0	2,6	0,0	5,6
5	1,4	0,0	0,0	1,8	0,0	2,6	0,0	0,0
6	1,4	0,0	0,0	1,8	0,0	2,8	0,0	0,0
7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10	1,4	0,0	2,0	0,0	2,9	0,0	0,0	0,0
11	26,0	81,8	40,8	45,6	23,5	28,2	80,0	83,3
12	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
mis	49,3	3,0	32,7	46,8	44,1	53,8	6,7	0,0

1= κινητικά, υπαίθρια, πολεμικά

2= επιτραπέζια, δεξιοτήτων, κατασκευές, διανοητικά

3= καλλιτεχνικά

4= κούκλες

5= συνδυασμός 1 και 2

6= συνδυασμός 2 και 4

7= συνδυασμός 2 και 3

8= συνδυασμός 3 και 4

9= συνδυασμός 3 και 1

10= συνδυασμός 1 και 4

11= καμία προτίμηση

12= συνδυασμός 1, 2 και 4

ΧΑΝΘ δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα πνευματικά και κατασκευαστικά παιχνίδια και ελάχιστη στα κινητικά, τα παιδιά τους προσπαθούν να τα συνδυάσουν και με τα κινητικά, που τα παίζουν μόνο αγόρια. Αυτό δείχνει ότι τα αγόρια έχουν μεγάλη ανάγκη από κίνηση και δεν μπορούν να περιορίσουν τις δραστηριότητές τους μέσα στο σπίτι. Τα παιδιά του Ασύλου δεν φαίνεται να επηρεάζονται τόσο από τους γονείς τους, αλλά ακολουθούν με ευκολία το ποδόσφαιρο και τις κούκλες. Τα παιχνίδια όμως αυτά πλαισιώνονται και από επιτραπέζια, επιλογή που προφανώς τη μαθαίνουν από το σχολείο ή από τους συνομηλικούς τους.

Το γεγονός ότι τα κορίτσια παίζουν κυρίως με κούκλες και ασχολούνται με καλλιτεχνικές δραστηριότητες συχνότερα από όσο τα αγόρια ερμηνεύεται ως ταύτιση του ρόλου τους με αυτόν της μητέρας, της νοικοκυράς και της γυναίκας, ρόλος ο οποίος συνδέεται με θηλυκότητα και γενική καλλιέργεια. Το φαινόμενο παρουσιάζεται συχνότερα στα κορίτσια του Ασύλου, από τα οποία οι παραδοσιακοί ρόλοι των δύο φύλων εσωτερικεύονται περισσότερο –και με τη βοήθεια των μέσων μαζικής επικοινωνίας– με τη διαφορά ότι το κοινωνικό τους επίπεδο δεν τα ωθεί παράλληλα σε καλλιτεχνικές επιλογές.

Η προτίμηση των αγοριών για πολεμικά παιχνίδια ερμηνεύεται ως ενθάρρυνση στη σκληρότητα και την επιθετικότητα από μέρους της οικογένειας αλλά και ως αποτέλεσμα κοινωνικής μάθησης, π.χ. μέσω της τηλεόρασης, η οποία δείχνει πολεμικά έργα, όπου πρωταγωνιστούν κυρίως άνδρες αλλά και

μέσω της Ιστορίας, η οποία ως πρωταγωνιστές των πολέμων προβάλλει επίσης σχεδόν αποκλειστικά άνδρες. Επίσης η προτίμηση των παιδιών του Ασύλου και ιδιαίτερα των αγοριών για παιχνίδι έξω από το σπίτι αποδίδεται στην έλλειψη επαρκούς χώρου μέσα στο σπίτι, στην έλλειψη βιομηχανικών παιχνιδιών, στην έλλειψη εποπτείας και ιδιαίτερα στη λίγη μελέτη των σχολικών και εξωσχολικών βιβλίων.

Στις ποσοτικές μεταβλητές έχουμε να κάνουμε με μετρήσιμα μεγέθη, πρόκειται δηλαδή για μεταβλητές οι οποίες είτε εκτιμώνται με βάση μια πεντάβαθμη κλίμακα (π.χ. Α8 προσιτότητα παιχνιδιού, κλίμακα από 0 μέχρι 5), είτε για μεταβλητές χρόνου, οι οποίες υπολογίζονται σε λεπτά (π.χ. Α12 παρακολούθηση τηλεόρασης σε λεπτά την ημέρα). Όλες σχεδόν οι ποσοτικές μεταβλητές επαληθεύουν τη γενική υπόθεση της έρευνας. Θα περιοριστούμε γι' αυτό σε μια γενική παρατήρηση που αφορά τις ενδοομαδικές διαφορές που παρουσιάζουν οι υποομάδες ΧΑΝΘ-Άσυλο και αγόρια-κορίτσια επίσης σε όλες σχεδόν τις μεταβλητές αυτές (βλ. αναλυτικότερα Ε. Νημά, 1995, 59 κ.κ.).

Η παρατήρηση αυτή προκύπτει από τη διαπίστωση υψηλών τιμών τυπικής απόκλισης, οι οποίες, ως γνωστόν, εκφράζουν μεγάλη ανομοιογένεια των δύο υποομάδων του δείγματος. Η ανομοιογένεια αυτή αντικατοπτρίζει κατά την αντίληψή μας μια μεγάλη ανομοιογένεια στον τρόπο ανατροφής των παιδιών, είτε πρόκειται για παιδιά μορφωμένων και εύπορων είτε για παιδιά αμόρφωτων και άπορων γονέων. Και αν η ερμηνεία μας αυτή έχει κάποια βάση, τότε ασφαλώς αυτό σημαίνει ότι η ελλη-

νική οικογένεια γενικά χαρακτηρίζεται από έλλειψη ενιαίας συνείδησης και συνέπειας σχετικά με την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Μια τέτοια κατάσταση είναι ευνόητο ότι πρέπει να αποδοθεί πρωτίστως στην έλλειψη υπεύθυνης και συστηματικής πληροφόρησης και ενημέρωσης των γονέων για την ορθή διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους από διάφορους φορείς της εκπαίδευσης ή και της ενημέρωσης. Κατά συνέπεια μπορούμε να πούμε ότι δεν έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας ένα τυπικό μοντέλο γονέως με καθιερωμένους τρόπους και κατασταλαγμένες αρχές διαπαιδαγώγησης των παιδιών, αλλά η γονεϊκή συμπεριφορά απέναντι στο παιδί εξαρτάται από εντελώς τυχαίους και περιστασιακούς παράγοντες.

Για τη διερεύνηση της συσχέτισης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές (προέλευση: ΧΑΝΘ-Ασυλο και φύλο: αγόρι-κορίτσι) χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης γ και η συσχέτιση θεωρήθηκε αξιολογη για γ

τίσεων διαπιστώνεται ότι η προέλευση των υποκειμένων (ΧΑΝΘ ή Ασυλο) επηρεάζει σημαντικά διάφορες πλευρές της κοινωνικοποίησής τους. Συγκεκριμένα τα παιδιά του Ασύλου παίζουν περισσότερο έξω από το σπίτι από όσο τα παιδιά της ΧΑΝΘ, βλέπουν λιγότερο κινηματογράφο, αφιερώνουν περισσότερο χρόνο σε ομαδικό παιχνίδι, παίζουν περισσότερο χρόνο γενικά, έχουν περισσότερες παρέες εκτός σχολείου και έχουν περισσότερες παρέες της γειτονιάς. Συνοψίζοντας τα δεδομένα μπορεί να πει κανείς ότι γενικά οι γονείς των παιδιών της ΧΑΝΘ ασκούν καλύτερη εποπτεία - αν και πολύ διακριτική πολλές φορές - στα παιδιά τους και τα κατευθύνουν πολύ περισσότερο σε επιθυμητές ασχολίες και δραστηριότητες σε σχέση με τους γονείς των παιδιών του Ασύλου.

Στην ανάλυση παραγόντων χρησιμοποιήθηκε η περιστροφή (rotation), ενώ έγιναν δεκτοί μόνον παράγοντες με τιμή χαρακτηριστικής ρίζας μεγαλύτε-

Πίν. 3. Παράγοντας F3 (6,7%)

φορτίο	μεταβλητή	περιεχόμενο
0,82	A41	χρόνος για μελέτη
0,78	A52	τιμωρία πατέρα
0,55	A44	χρόνος απασχόλησης με πατέρα
0,47	A42	χρόνος απασχόλησης με μητέρα
-0,34	A30	χρόνος για παιχνίδι καθημερινές
-0,30	A18	κινηματογράφος

μεγαλύτερο ή ίσο του 0,30. Σε πίνακες 2x2 χρησιμοποιήθηκε ο δείκτης ϕ με το πρόσημο του γ . Η συσχέτιση δύο μεταβλητών θεωρήθηκε στατιστικά σημαντική στο επίπεδο 5% ($p < 0,05$) και στατιστικά πολύ σημαντική στο επίπεδο 1% ($p < 0,01$). Από τη μελέτη των συσχε-

ρη της μονάδας. Με βάση τη διαδικασία αυτή εμφανίστηκαν 16 παράγοντες (F1-F16) οι οποίοι εξηγούν το 78,8% της συνολικής διακύμανσης. Δίνουμε παρακάτω έναν από τους χαρακτηριστικούς παράγοντες που προέκυψαν και την σχετική ερμηνεία του (βλ. αναλυτικά Ε.

Νημά, 1995, 76 κ.κ.).

Σύμφωνα με τον παράγοντα αυτόν, όσο περισσότερο χρόνο αφιερώνουν τα παιδιά στη μελέτη, τόσο περισσότερο τα τιμωρεί ο πατέρας και όχι η μητέρα, τόσο περισσότερο ασχολούνται οι γονείς τους με αυτά και ιδιαίτερα ο πατέρας. Όλα αυτά συνδέονται αρνητικά με το χρόνο που διαθέτουν για κινηματογράφο και παιχνίδια τις καθημερινές. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι, όταν ο πατέρας ασχολείται με τα παιδιά, έστω και με την αυστηρότητά του, τότε συμμετέχει και η μητέρα στην φροντίδα τους, οπότε αυτά μελετούν περισσότερο τα μαθήματά τους. Ο πολύς χρόνος, ο οποίος αφιερώνεται στη μελέτη τις καθημερινές, είναι φυσικό να μειώνει το χρόνο για παιχνίδια και άλλες δραστηριότητες έξω από το σπίτι. Επιβεβαιώνονται λοιπόν τα ομόφωνα ερευνητικά δεδομένα, σύμφωνα με τα οποία η σχολική επίδοση των παιδιών είναι συνάρτηση του ενδιαφέροντος των γονέων και της άμεσης ή έμμεσης εμπλοκής τους στη διεκπεραίωση των εργασιών του σχολείου από το παιδί.

Συζήτηση - συμπεράσματα

Από την ανάλυση όλων των δεδομένων της έρευνας προκύπτει ότι επαληθεύεται η βασική υπόθεση της έρευνας, σύμφωνα με την οποία μια μερίδα οικογενειών, οι οποίες ανήκουν συνήθως –αν και όχι οπωσδήποτε– στα μεσαία κοινωνικοοικονομικά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, κοινωνικοποιούν τα παιδιά τους εν μέρει με διαφορετικό τρόπο από εκείνον με τον οποίο κοινωνικοποιούν τα παιδιά τους μια άλλη μερίδα γονέων, οι οποίοι προέρχονται συνήθως –αν και

όχι αποκλειστικά– από τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Ο διαφορετικός αυτός τρόπος κοινωνικοποίησης αντανακλάται στην εντελώς διαφορετική εξέλιξη της δημιουργικότητας των παιδιών τους, γεγονός το οποίο εκφράζεται και με διαφορετικές επιδόσεις στα τεστ δημιουργικότητας, όπως προέκυψε από συναφείς ξένες αλλά και ελληνικές έρευνες. Έτσι από τα δεδομένα της έρευνας προκύπτει ότι οι γονείς που ενδιαφέρονται και προσέχουν την αγωγή και τη μόρφωση των παιδιών τους, σε αντίθεση με τους γονείς οι οποίοι δεν το κάνουν αυτό ή το κάνουν ελλιπώς,

- παρέχουν στα παιδιά τους περισσότερα μέσα για παιχνίδια και ψυχαγωγία,
 - τα ενθαρρύνουν περισσότερο να αποχτούν πολλές και ποικίλες γνώσεις με διάφορες ευκαιρίες που τους προσφέρουν,
 - τα προσανατολίζουν στην καλλιέργεια ευρύτερων ενδιαφερόντων,
 - ασκούν επάνω τους περισσότερη και πιο εποικοδομητική εποπτεία και καθοδήγηση,
 - δημιουργούν ευνοϊκότερο κλίμα σχέσεων μέσα στην οικογένεια και γενικά τους εξασφαλίζουν περισσότερες δυνατότητες καλλιέργειας και έκφρασης των δημιουργικών τους ικανοτήτων (πρβλ. και Ε. Νημά, 1999).
- Συγκεκριμένα η οικογένεια της πρώτης ομάδας παρακολουθεί τα παιδιά της με πολύ ενδιαφέρον σε όλες τις εκδηλώσεις τους, τα καθοδηγεί και τα ενθαρρύνει στις προσπάθειές τους, προσφέροντας πολλές και ποικίλες ευκαιρίες για μάθηση και άσκηση των πνευματικών και δημιουργικών τους ικανοτήτων. Ο άνετος χώρος στο σπίτι, τα

διαθέσιμα παιχνίδια, οι επιλεγμένοι σύ-
ντροφοι, τα καλά κινηματογραφικά έρ-
γα, ο σχετικός έλεγχος της τηλεόρασης,
το παιχνίδι με τους γονείς και η μελέτη
καλών βιβλίων εξασφαλίζουν μια ψυχα-
γωγία καλής ποιότητας. Επίσης η μελέ-
τη των μαθημάτων και η σχετική βοή-
θεια που παρέχουν οι ίδιοι οι γονείς ή
άλλα πρόσωπα εξασφαλίζουν τη βάση
για μια καλή μόρφωση. Τα ποικίλα εν-
διαφέροντα και οι ασχολίες της οικογέν-
ειας διευρύνουν τις ανησυχίες και τις
αναζητήσεις των παιδιών. Οι πιο συ-
χνές, τέλος, και υγιείς διαπροσωπικές
σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών εξ-
ασφαλίζουν μια καλή συναισθηματική
ισορροπία και μια υγιή ψυχολογική βά-
ση για τις δημιουργικές ενασχολήσεις
και αναζητήσεις των παιδιών.

Αντίθετα, στις οικογένειες οι οποίες
δεν αποδίδουν τόσο μεγάλη σημασία στη
διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους πα-
ρατηρείται συνήθως, πέρα από κάποιο
περιστασιακό ενδιαφέρον, μια αδυναμία
ή απροθυμία των γονέων να παρακο-
λουθήσουν από κοντά τα παιδιά τους, με
αποτέλεσμα η προσφορά τους σε μορφω-
τικά ερεθίσματα να είναι πενιχρή και οι
δυνατότητες για δημιουργικές αναζητή-
σεις και αποτολήματα των παιδιών πε-
ριορισμένες. Η σχεδόν παντελής απου-
σία του πατέρα από την ανατροφή των
παιδιών και η μορφωτική ανεπάρκεια
της μητέρας σε συνδυασμό με την οικο-
νομική δυσπραγία της οικογένειας στε-
ρεί από τα παιδιά πολλές ευκαιρίες για
καλλιέργεια και ανάδειξη των ικανοτή-
των τους. Το μόνο θετικό στην κατά-
σταση των παιδιών του Ασύλου είναι τα
πολλά ομαδικά και κινητικά παιχνίδια
στη γειτονιά, τα οποία όμως δεν είναι
συνειδητή επιλογή της οικογένειας αλ-

λά αποτέλεσμα της αδυναμίας της.

Αντίθετα, εν μέρει μόνον επαληθεύ-
εται η επιμέρους υπόθεση ότι οι οικογέν-
ειες που φροντίζουν την αγωγή και
δημιουργούν ευνοϊκές προϋποθέσεις
ανάπτυξης της δημιουργικότητας των
παιδιών τους ενεργούν λιγότερο με βά-
ση υφιστάμενα στερεότυπα και με κομ-
φορμισμό προς κοινωνικές νόρμες σε
ό,τι αφορά την αγωγή των δύο φύλων
και την αντιμετώπιση αγοριών και κο-
ριτσιών. Διαπιστώσαμε π.χ. ότι τα αγό-
ρια της ΧΑΝΘ περιβάλλονται με μεγα-
λύτερη φροντίδα και ενθαρρύνονται
περισσότερο στη μόρφωση, στη γνώση
και στην αυτονομία από όσο τα κορί-
τσια, στα οποία ασκείται μια πιο χαλαρή
πίεση για μελέτη, ενώ είναι πιο έντονος
ο έλεγχος σχετικά με τις συντροφίες
τους. Ωστόσο οι γονείς των παιδιών της
ΧΑΝΘ προσέχουν πολύ περισσότερο τα
κορίτσια τους από ό,τι οι γονείς του
Ασύλου. Γενικεύοντας λοιπόν μπορού-
με να πούμε ότι η ελληνική οικογένεια
του ανώτερου κοινωνικο-οικονομικού
στρώματος εξακολουθεί να δείχνει ιδι-
αίτερη προτίμηση στην αυτονομία του
αγοριού, χωρίς ωστόσο να παραμελεί
και τη μόρφωση του κοριτσιού.

Μια ακόμα γενική διαπίστωση είναι
ότι τα παιδιά ακολουθούν κατά κανόνα
μορφές συμπεριφοράς τις οποίες προσ-
δοκούν ή υποδεικνύουν οι γονείς τους.
Σύμφωνα και με τα ευρήματα της κοι-
νωνικο-γνωστικής μάθησης αυτό βέ-
βαια σημαίνει τεράστιες δυνατότητες
των γονέων να επηρεάζουν τα παιδιά
τους. Υποδηλώνει όμως παράλληλα και
τις μεγάλες υποχρεώσεις που έχουν
απέναντι στη νέα γενιά καθώς επίσης
και την ευθύνη της πολιτείας, η οποία
θα έπρεπε με πολλούς και διάφορους

τρόπους (π.χ. σχολές γονέων) να επι-
μορφώνει και να ενημερώνει τους γο-
νεείς για βασικές αρχές της ορθής δια-
παιδαγωγησης των παιδιών τους.

Βιβλιογραφία

- Archer J. & Freedman S. (1989): «Gen-
der-Stereotypic Perceptions of Aca-
demic Disciplines». Στο *British Jour-
nal of Educational Psychology*, 59,
306-313.
- Δερβίσης Στ. (1998): *Η δημιουργική σκέ-
ψη και η δημιουργική διδακτική δια-
δικασία*. Θεσσαλονίκη: Μαϊάνδρος.
- Landau E. (1984): *Kreatives Erleben*.
München: Reinhardt.
- Lee V., Webberley R. & Litt L. (1987):
Νοημοσύνη και δημιουργικότητα.
Μτφρ. Γ. Μπαρουξής. Αθήνα: Κου-
τσουμπός.
- Μαρμαρινός Ι. (1978): *Δημιουργικότης
και κοινωνικο-οικονομικόν επίπεδον*.
(Διδ. διάτρ.). Αθήνα.
- Maslow A. (1968): *Toward a Psychology
of Being*. 2nd ed. New York: D. van
Nostrand.
- Massialas B. & Zevin J. (1975): *Δημι-
ουργική εργασία στο σχολείο*. Μτφρ.
Κ. Τσιμπούκης. Αθήνα.
- Νημά Ε. (1995): *Οικογενειακή κοινωνι-
κοποίηση και δημιουργικότητα. Η
συμβολή της οικογένειας στην ανάπτυ-
ξη της δημιουργικότητας κατά την
παιδική ηλικία (μεταπτ. εργασία)*.
Θεσσαλονίκη.
- Νημά Ε. (1999): *Δημιουργικότητα και
σχολική επίδοση. Διερεύνηση των δύο
μεταβλητών σε δείγμα μαθητών Γυ-
μνασίου (διδ. διατρ.)*. Θεσσαλονίκη.
- Ντορενστάουτερ-Παπουτσάκη Π. (1994):
Το προικισμένο παιδί. Μία πρώτη επι-

*σημονική προσέγγιση σε ένα θέμα
άγνωστο*. Αθήνα: εκδόσεις Το Ποντίκι.
Ξανθάκου Γ. (1998): *Η δημιουργικότητα
στο σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμ-
ματα.

Πυργιωτάκης, Ι. Ε. (1989), *Κοινωνικο-
ποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες*.
Τρίτη έκδοση. Αθήνα: Γρηγόρης.

Χαρίτου - Φατούρου Μ. (1969): *Επίδρα-
ση της ωριμάνσεως και της σχολικής
παιδείας στην εξέλιξη των νοητικών
ικανοτήτων* (διδ. διατρ.). Θεσσαλονί-
κη.

Summary

The aim of this study – which is part
of a broader research project – was to
examine the influence that certain
socialization practices on the parents’
part have on their children’s creative
activities. The population comprised
two groups of typical greek families
wich treat their children in two
disctinctly different ways. The parents
of 106 children from the greater area of
Thessaloniki have undergone an
examination concerning play and
pastime practices of their children,
reading preferences and recreation
habits, involvement in school and other
activities and extent of autonomy they
usually grant their children. The
analysis of the data confirmed the main
hypothesis of the study and ascertained
that greek parents help their children
in different ways and to different extent
to be creative in their everyday life.

Λέξεις-κλειδιά: Δημιουργικότητα,
παιδική ηλικία κοινωνικοποίηση, οικο-
γένεια.